

Hak Kavramı ve Tanımı

Hak, “hukuk tarafından tanınan, yararlanılması hak sahibinin iradesine bırakılan ve korunmasını isteme hususunda bireyin yetkili sayıldığı menfaatler” olarak tanımlanmaktadır. Hukukun, toplum yaşamını düzenleyen ve devlet gücü ile yerine getirilen, hukuki yaptırımla kuvvetlendirilmiş olan kuralların bütünüdür ifade eden haline öğretide “objektif hukuk” denilmektedir. Objektif hukukun kişilere bahsettiği yetkileri ifade eden kısmı ise, “subjektif hukuk” olarak adlandırılmaktadır. Her hak daima bir hukuk kuralına dayanmaktadır. Bu hukuk kuralının, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik gibi bir yazılı kural yahut örf ve âdet hukuku gibi yazılı olmayan bir kural olması önem arz etmez.

Her hakkın varlığı o hakkın sahibinin varlığına da işaret eder. Hukukta hak sahibi olan varlıklara kişi (şahıs) denilmektedir. Bir hukuki ilişkinin özünü teşkil eden *hak kavramı*, bazan *yetki sözcüğü* ile ifade edilir.

Hakların Ayrımı

Hukuk kurallarının düzenlemekte olduğu ilişkiler çok çeşitli ve birbirinden farklıdır. Bu nedenle hukuk kurallarının tanıdığı yetkiler olarak nitelendirilen haklar da özlere itibarıyla birbirinden farklı ve çeşitlidir. Haklar da çeşitli ölçütlere göre sınıflanmaktadır (S:105, Şekil 5.1).

Kamu Hakları-Özel Haklar Ayrımı

Kamu hakları kamu hukukundan doğan, kişiler ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen haklardır. Özel haklar ise özel hukuk kurallarından doğan, kişiler ile diğer kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen haklardır.

Kamu Hakları ile Özel Haklar Arasındaki Farklar

Özel haklardan yararlanabilmek için Türk vatandaşı olma zorunluluğu bulunmadığı halde kamu haklarından yararlanabilmek için bu şarttır.

Kamu Hakları ve Türleri

Kamu hakları kamu hukukundan doğan ve vatandaşların devlete karşı sahip oldukları haklardır. Kamu hakları, kişilerin toplumla olan ilişkilerini düzenleyen kurallardan doğan haklardan oluştuğu için sınır ve kapsamı yönünden henüz oluş halindedirler. Kamu hakları;

- Genel nitelikli kamu hakları ve
- Özel nitelikli kamu hakları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Genel Nitelikli Kamu Hakları

Genel nitelikli kamu hakları;

- Kişisel kamu hakları,
- Sosyal ve ekonomik kamu hakları ile
- Siyasal kamu hakları olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Kişisel kamu hakları, kişinin devlet tarafından dokunulamayacak özel alanının sınırlarını çizen hak ve

hürriyetlerdir, hukuk düzenince kişiyi topluma ve özellikle de devlete karşı korumak için öngörülmüşlerdir.

Sosyal ve ekonomik kamu hakları, devletin bazı hizmetleri yapmasını zorunlu kılarak devlete sosyal alanda bazı ödevler yüklemektedir.

Siyasal kamu hakları, kişinin genelde seçim yolu ile yahut diğer herhangi bir biçimde devlet yönetimine ve siyasal kuruluşlara katılmasını sağlayan haklardır.

Özel Nitelikli Kamu Hakları

Özel nitelikli kamu hakları ise belli kişilerin kamu kuruluşları ile olan ilişkilerini düzenleyen kamu hakları olarak nitelendirilmektedir.

Kamu Haklarının Sınırlandırılması

Anayasa’da, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmadan, Anayasa’nın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlandırılabilceği düzenlenmiştir.

Özel Haklar ve Türleri

Özel hukukun kapsamında eşit durumda olan kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının bahsettiği haklar özel haklardır. Her özel hakkın karşısında kural olarak bir hukuki yükümlülük (bir kişinin bir şeyi yapması, yapmaması ya da vermesi şeklindeki yükümlülük) de yer almaktadır. *Genellik ilkesi* çerçevesinde, kamu haklarının aksine, özel haklardan herkes yararlanır. Özel haklardan yararlanmada *eşitlik ilkesi* söz konusudur. Özel haklar;

- Mahiyetlerine (niteliklerine),
- Konularına,
- Kullanılmalarına,
- Devredilebilmelerine ve
- Amaçlarına göre çeşitli ayrımlara tâbi tutulmaktadır.

Mahiyetlerine (Niteliklerine) Göre Özel Haklar

Özel haklar ileri sürülebileceği çevre açısından mahiyetlerine (niteliklerine) göre;

- Mutlak haklar ve
- Nisbi haklar olarak ikiye ayrılır.

Bu esas ayrımın yanı sıra mahiyetlerine göre hakları;

- Yararlanma hakları ve
- Düzenleme hakları şeklinde ikiye ayırmak da mümkündür.

Yararlanma hakları, mallar ve kişiler üzerinde iktidar temin eden haklardır. Diğer bir ifade ile kişinin belli bir konu, bir şey, bir kişi, bir fikir ürünü üzerinde etkide bulunabilmesini ifade eder.

Düzenleme hakları, sadece yararlanma haklarını etkileyen haklardır. Bu haklar kişiye özel birtakım yetkiler vererek bu haklara dayanarak kişinin, kendisi ya da başkası için

yararlanma hakkı kurma, değiştirme, sona erdirmeye imkânını elde etmesini sağlarlar.

Mutlak Haklar: Mutlak haklar, sahibine şahıslar (kişiler) ile maddi ve gayrimaddi (maddi olmayan) bütün mallar üzerinde en geniş yetkileri veren ve hak sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Mutlak haklar konularına göre iki gruba incelenebilir:

- Mallar üzerindeki mutlak haklar (hâkimiyet hakları) ve
- Şahıslar üzerindeki mutlak haklar (kişilik hakları).

Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar: Mal hukuki anlamda, para ile ölçülebilen ve başkalarına devredilebilen şeyleri ifade eder. Mallar;

- Maddi mallar ve
- Maddi olmayan mallar (gayrimaddi mallar) olmak üzere ikiye ayrılır.

Maddi Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar (Ayni Haklar): Ayni haklar, sahibine tanıdığı yetkinin tam ve sınırsız sınırsız olup olmamasına göre;

- Mülkiyet hakkı ve
- Sınırlı ayni haklar olarak ikiye ayrılır.

Mülkiyet Hak: Sahibine tam ve sınırsız yetki veren ayni hak mülkiyet hakkıdır.

Sınırlı Ayni Haklar: Mülkiyet hakkının tersine bir kısım ayni haklar sahibine tam ve sınırsız yetkiler vermez. Bu tür ayni haklara *sınırlı ayni haklar* denir. Sınırlı ayni haklar, hak sahibine tanıdığı yetkinin niteliğine göre;

- İrtifak hakları,
- Taşınmaz yükü ve
- Rehin hakları olmak üzere üç gruba ayrılır.

İrtifak hakları, başkasına ait bir eşyayı kullanma veya ondan yararlanma yetkisini veren ayni haklardır. İrtifak hakları kendi aralarında;

- Ayni irtifak hakları,
- Şahsi irtifak hakları ve
- Karma irtifak hakları olmak üzere üçe ayrılır.

Taşınmaz yükü, bir taşınmazın malikinin yalnız o taşınmazla sorumlu olmak üzere diğer bir kimseye bir şey vermek veya bir iş yapmakla yükümlü kılınmasıdır.

Rehin hakları, güvence teşkil eden haklardır. Rehin hakkı sahibine, alacağını borçlusundan alamaması halinde rehin verilmiş olan şeyi sattırıp paraya çevirmek yoluyla alacağını tahsil etmek yetkisini veren bir sınırlı ayni haktır. Hakkın konusunu teşkil eden eşyanın taşınır veya taşınmaz olmasına göre rehin "taşınır rehini" ve "taşınmaz rehini" olmak üzere ikiye ayrılır. Taşınmaz rehinin türleri; "ipotek", "ipotekli borç senedi" ve "irat senedi"dır.

Maddi Olmayan Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar: Maddi olmayan mallar insan zeka, düşünce ve iradesinin ürünü olan eserlerdir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre eser, sahibinin hususiyetlerini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini ifade etmektedir.

Şahıslar Üzerindeki Mutlak Haklar: Şahıslar üzerindeki mutlak haklar;

- Hak sahibinin kendi şahsiyeti üzerindeki mutlak haklar ve
- Başkalarının şahsiyeti üzerindeki mutlak haklar olmak üzere ikiye ayrılır.

Hak Sahibinin Kendi Şahsiyeti (Kişiliği) Üzerindeki Mutlak Haklar: Bir insanın maddi, manevi ve iktisadi bütünlüğü ve varlıkları üzerinde sahip olduğu mutlak haklara *şahsiyet (kişilik) hakları* denilmektedir.

Başkalarının Şahsiyeti Üzerindeki Mutlak Haklar: Modern hukuk anlayışında kişiler hakkın konusu değil ancak sahibi olabilecekleri için başkalarının kişiliği üzerindeki haklar istisnai nitelik taşırlar. Özellikle küçük olanları, akıl yönünden zayıf durumda bulunanları sadece koruma amacıyla bu kişiler üzerinde bir başka kimsenin hak sahibi olmasına hukuk düzenince müsaade edilmektedir.

Nispi Haklar: Nispi haklar, yalnız hukuki işleme veya ilişkiye taraf olan kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. Nisbi haklar, mutlak hakların aksine herkese karşı değil, ancak belli bir kişiye veya belirli kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır. Nispi haklar;

- Alacak hakları ve
- Grup haklarından meydana gelir.

Nisbi haklar, özellikle borç ilişkilerinden meydana gelir ve alacaklıya (hak sahibine), karşısındaki kişiden (borçludan) belirli bir davranışta bulunmasını; bir şey vermesini, bir şey yapmasını veya birşey yapmamasını (birşey yapmaktan kaçınmasını) istemek yetkisini verirler.

Alacak hakları kendi içinde;

- Alelade alacak hakları ve
- Güçlendirilmiş (etkisi kuvvetlendirilmiş) alacak hakları olarak ikiye ayrılır.

Alelade Alacak Hakları: Bu haklar, borçlar hukukundan, tüzel kişilere ilişkin hukuktan, aile, miras ve eşya hukukundan ortaya çıkabilir. Borçlar hukukunda düzenlenmiş olan alacak haklarının kaynağını genellikle bir borç ilişkisi teşkil eder. Borç ilişkisinin kaynağı; *hukuki işlemler, haksız fiiller (hukuka aykırı fiiller), sebepsiz zenginleşmedir.*

Güçlendirilmiş Alacak Hakları: Tapu kütüğüne şerh verilmesi şartı aranarak, sadece işlemin tarafına değil, üçüncü kişilere de ileri sürülebilmesi imkanı getirilmiş, sınırlı olarak kanunda açıkça düzenlenmiş olan haklardır.

Konularına Göre Özel Haklar

Özel haklar korudukları menfaatin maddi ya da manevi oluşuna göre;

- Malvarlığı (mamelek) hakları ve
- Kişilik hakları şeklinde ayrılırlar.

Malvarlığı, kişilerin para ile ölçülebilir nitelikte olan, paraya çevrilebilen, kural olarak başkalarına devredilebilen ve miras yoluyla intikal eden hak ve borçlarının bütünüdür.

Kişilerin, değerleri para ile ölçülemeyen, paraya çevrilemeyen, başkalarına devredilemeyen ve miras yoluyla da intikali mümkün olmayan, sahibi için sadece manevi bir değer ifade eden haklarına “*kişilik (kişi varlığı/shahsiyet) hakları*” denilmektedir.

Kullanımlarına Göre Özel Haklar

Kullanma yetkisi bakımından, hak sahibine bağlılıklarına göre özel haklar;

- Devredilebilen haklar ve
- Devredilemeyen haklar şeklinde ikiye ayrılır.

Devredilebilen haklar, sağlararası bir hukuki işlemle başkalarına devredilebilen, miras yolu ile de intikal eden haklardır.

Devredilemeyen haklar, sağlararası bir hukuki işlemle başkalarına devredilemeyen, miras yolu ile de intikal etmeyen haklardır.

Kişiyeye bağlı haklar, kişi ile hak arasındaki sıkı ilişki nedeniyle sadece hak sahibi kişi tarafından kullanılabilen haklardır. Bu haklar başkalarına devredilemedikleri gibi miras yoluyla da intikal etmezler.

Amaçlarına Göre Özel Haklar

Bir kısım haklar kullanılmalarıyla birlikte yeni bir hukuki durum ortaya çıkarırken bir kısım haklar kullanıldıklarında yeni bir hukuki durum yaratmazlar. İşte özel haklar kullanılmalarının yarattığı hukuki etki bakımından amaçlarına göre de bir ayrıma tâbi tutularak;

- Yenilik doğuran (inşai) haklar ve
- Alelaide haklar (yenilik doğurmayan yalın haklar) olarak ikiye ayrılmaktadırlar.

Yenilik doğuran (inşai) hak, özel bir hukuki duruma dayanarak hak sahibinin tek taraflı irade açıklaması (beyanı) ile yeni bir hukuki ilişki kurabilme, mevcut hukuki ilişkiyi de değiştirebilme veya ortadan kaldırabilme yetkisini ifade eder.

Yenilik doğuran haklar üç grupta toplanmaktadır:

- a. **Kurucu yenilik (yaratıcı) doğuran hakların** kullanılması ile yeni bir hukuki ilişki yaratılır, başka bir ifade ile bir hak kazanılır. Hak sahibi iradesini açıklamak suretiyle yeni bir hukuki ilişkinin doğmasını sağlar.

- b. **Değiştirici yenilik doğuran haklar**, tek taraflı irade açıklaması ile mevcut bir hukuki durumun değiştirilmesi sonucunu doğururlar.
- c. **Bozucu yenilik doğuran haklar**, hak sahibi tarafından kullanılmaları ile mevcut bir hukuki durumu ortadan kaldıran haklardır.

Alelaide Haklar: Hak sahibinin hakkını kullanmasıyla herhangi bir yeni hukuki ilişki doğurmayan haklara *alelaide haklar (yenilik doğurmayan/yalın haklar)* denir. Kapsamına ergin olmayan çocuğa (küçüğe) öğüt vermek, ihtarda bulunmak, çocuğun mallarını yönetmek, onu temsil etmek haklarının da girdiği sadece anne ve babalara tanınmış olan velâyet hakkı, bu tür hakların örneğini oluşturuur.

Bağımsız Olup Olmamalarına Göre Özel Haklar

Özel haklar, elde edilmeleri yönünden başka bir hakka bağlı olup olmamalarına göre;

- Bağımsız haklar (asıl haklar) ve
- Bağımlı haklar olmak üzere ikiye ayrılırlar:

Bağımsız haklar (asıl haklar), herhangi bir hakka bağlı olmayan hakları ifade eder. Bu haklar, hak sahibinin doğrudan doğruya sahip olduğu haklar olup, (istisna teşkil eden oturma hakkı, intifa hakkı gibi devredilemeyen bağımsız haklar hariç olmak üzere) başkalarına devredilebilir, miras yolu ile de mirasçılara intikal eder (örneğin; mülkiyet hakkı, alacak hakkı, fikri haklar).

Bağımlı haklar (fer'i haklar/yan haklar) ise bağımsız bir hakka belirli bir bağlılığı olan, asıl hak bulunmaksızın mevcut olmayan hakları ifade etmektedir. Bağımlı haklar, asıl (bağımsız) hakların amacına ulaşmasına yardımcı olmayı (alacaklının kefile karşı sahip olduğu hak), bu hakları güçlendirmeyi, bu haklara güvence vermeyi (ipoteke hakkı) ya da o hakların kapsamını genişletmeyi (bir sözleşmede yer alan faiz talepleri) amaçlamaktadır.

Huk101U-HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Ünite 6: Hakkın Kazanılması, Kaybedilmesi, Kullanılması ve Korunması

Hakkın Kazanılması

Hakkın Kazanılmasına Yol Açan Sebepler

Herhangi bir hakkın bir kişiye bağlanmasına *hakkın kazanılması* adı verilir. Bir hakkın kazanılmasına yol açan olgular;

- Hukuki olay,
- Hukuki fiil ve
- Hukuki işlem olmak üzere üç tanedir (S:127, Şekil 6.1).

Hukuki düzen içinde yasalarla kişiye hak bağlayan olaylar *hukuki olay* olarak adlandırılır. Hukuki olaylar iki grupta toplanabilir:

- Geniş anlamda hukuki olay,
- Dar anlamda hukuki olay.

Geniş anlamda hukuki olay, kanun koruyucunun kişi iradesi sonucu olup olmadığına bakmaksızın hüküm ve sonuç bağladığı olaylardır.

Dar anlamda hukuki olay ise kişi iradesi sonucu olan ve hukuk düzeni tarafından kendisine hukuki sonuç bağlanan olaylardır. Bunlara *hukuki fiil* denir. Yani *hukuki fiil*, hukukun kendisine hukuki sonuç bağladığı insan iradesini (insan davranışlarını) ifade eder. Hukuki fiiller;

- Hukuka uygun fiiller (hukuk düzeninin onayladığı fiiller)
- Hukuka aykırı fiiller (hukuk düzeninin uygun bulmadığı fiiller) olmak üzere ikiye ayrılır (S:129, Şekil 6.2).

Hukuka uygun fiiller, üç gruptur:

- İrade veya iş ve emek açıklamaları,
- Bilgi veya haber verme (tasavvur) açıklamaları,
- Duygu açıklamaları.

İrade veya iş ve emek açıklamaları;

- Hukuki işlem,
- Hukuki işlem benzeri fiiller ve
- Maddi fiiller olmak üzere üçe ayrılır

Hukukun, kişinin davranışına, iradesine uygun sonucu bağlaması durumunda *hukuki işlem* ortaya çıkar. Örneğin, sözleşmeler hukuki işlemler arasındadır. Hukuki işlemlerde, *irade açıklaması* ve *hukuki sonuç* olmak üzere iki unsur bulunur.

Hukuki işlem benzeri fiillerde, irade açıklaması sadece sonuca yöneliktir. hukuki sonuç bu irade açıklamasından bağımsız olarak meydana gelir.

Maddi fiiller, bir irade açıklamasına yönelik olmayan fiillerdir. Maddi fiil söz konusu olduğunda, kanundan dolayı hukuki sonuç ortaya çıkmaktadır.

Bilgi veya haber verme (tasavvur) açıklamaları ile meydana gelmiş bir olay ilgili kişi ya da kişilere bildirilir.

Duygu açıklamaları: Kanun koyucu istisnaen bir duygu açıklamasına da hukuki sonuç bağlayabilmektedir.

Kişinin hukuk düzenince onaylanmayan davranışı, objektif bir hukuk kuralını ihlâl ediyorsa *kanuna aykırılık*, borcun yerine getirilmesini engelliyorsa *akde aykırılık*, ortaya çıkar. Hukuka aykırı fiiller, *haksız fiiller* ve *borca aykırı fiiller* (*borca aykırılık*) olmak üzere ikiye ayrılır.

Hakların doğumu ve kaybı hukuki olaylar, hukuki fiiller ve hukuki işlemler vasıtasıyla olmaktadır. Haklar, özellikle de malvarlığı hakları;

- Aslen kazanma ve
- Devren kazanma olmak üzere iki şekilde kazanılır.

Hakkın Aslen Kazanılması

Hukuki olay, hukuki fiil ya da kanundan kaynaklanan aslen kazanmada kişi, o zamana kadar hiç kimseye ait olmayan ve aslında daha önceden mevcut olmayan bir hakkı, kendi fiiliyle elde ederek o hakkın ilk sahibi olmaktadır. Başka bir ifadeyle kişinin daha önce birine ait olmayan veya daha önceden mevcut olmayan bir hakkı ilk defa kazanması *aslen kazanma* olarak tanımlanır.

Maddi mallar (eşya), maddi olmayan mallar veya kişiler üzerindeki haklar aslen kazanılabilir. Sahipsiz bir taşınmaz üzerinde aslen mülkiyet hakkının kazanılmasını sağlayan "*işgal*"; sahipsiz taşınurlar üzerinde bu yolla mülkiyet hakkının kazanılmasına imkan veren "*ihraz*"; başkasına ait bir şeyi işleme, malların karışması ya da birleşmesi, başkasına ait bir eşyayı zamanaşımı ile kazanma, *hakların aslen kazanılmasının yollarıdır*.

Hakkın Devren Kazanılması

Kişinin bir hakkı o zamana kadar sahip olan başka bir şahıstan alması *hakkın devir yoluyla / devren kazanılmasıdır*. Başka bir ifadeyle devren kazanma, bir kişinin bir hakkı o zamana kadar sahibi olan kişiden elde etmesidir.

Devren kazanmada bir hak eski sahibinden yeni bir hak sahibinin malvarlığına geçmekte, bir kişi hakkı kaybederken diğeri devren kazanmaktadır. Hakların devren kazanılması, genellikle bir hukuki işlemle bir başka kişiye geçirilmesi veya miras yoluyla olur.

Devren kazanmada, hakkı kazanana "*halef (ardıl/ artgelen)*" denilmektedir. Hak, bütün alacak (aktif) ve borçları (pasif) ile devrediliyorsa, "*külli halefiyet*" söz konusu olur (örneğin, mirasın intikalinde, mirasçının miras bırakanın haklarına sahip ve borçlarından sorumlu olması). Sadece bir kısım haklar bir kimseden başka bir kimseye devir yoluyla geçiriliyorsa "*cüz'i halefiyet*" söz konusudur (örneğin, taşınurlarda "*teslim*", taşınmazlarda "*tescil*" ve alacaklarda "*temlik*" işlemiyle hakların başkasına geçmesi).

Huk101U-HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Ünite 6: Hakkın Kazanılması, Kaybedilmesi, Kullanılması ve Korunması

Hakların Kazanılmasında İyiniyet

İyiniyet Kavramı

İyiniyet kavramı, bir şekilde göreceli olup hak kazanılırken hakkın kazanılmasına ilişkin durumlar için bilgi eksikliğinden ya da yanlış bilgi durumunu makul görmeyi ifade eder.

Karine, mevcut ve bilinen olgulardan bilinmeyen bir olgunun varlığı sonucunu çıkarmak olduğundan, iddiasını bir karineye dayandıran kişiye önemli bir imkân sağlamaktadır. İddiasını karineye dayandıran kişi, bu karine dolayısıyla iddiasını ispat yükünden kurtulmakta, ispat yükünü karşı tarafa geçirmektedir.

İyiniyetin Unsurları

İyiniyetin unsurları üçe ayrılarak incelenebilir:

- Kişi yanlış bir bilgiye sahip veya hiçbir bilgisi olmamalı.
- Bu yanlış bilgi veya bilgisizlik kendisinden kaynaklanmamalı. Mazur görülebilir bir yanlış bilgi veya bilgisizlik bulunmalı; gereken özenin gösterilmesi ihmal edilmiş olmamalı.
- Bu yanlış bilgi veya bilgisizlik hakkın ortaya çıkması durumunda mevcut olmalı ya da devamlı mevcut olmalıdır.

İyiniyetin Sonuçları

İyiniyetin en önemli sonucu (hükümü), hakların kazanılmasını sağlamasıdır. Ancak bazı istisnai hallerde kişi iyiniyetli de olsa, hakkı kazanması söz konusu olmayacaktır. Bu istisnai haller; iyiniyetin, daha öncelikli korunması öngörülmesi olan yararlarla çatışması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu istisnai haller şunlardır:

- Ayırt etme gücü bulunmayan kişinin korunması,
- Malı çalınanın korunması,
- Malı elinden rızası olmadan çıkmış olan kişinin korunması.
 - Malı kaybolmuş kişinin korunması,
 - Malı çalınmış kişinin korunması,
 - Malı gaspedilen kişinin korunması.

Eşya Hukukunda: İyiniyetli olma sonuçlarını en çok eşya hukukunda aynı hakların, özellikle de mülkiyet hakkının kazanılmasında gösterir. Mülkiyet hakkı açısından iyiniyetin sonuçları taşınır ve taşınmazlar için ayrı ayrı incelenebilir.

Taşınır mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerden oluşur.

Sahibinin elinden isteğiyle çıkan taşınırlarda, bir eşyanın sahibi o eşyayı bir hukuki işlem (kullanım ödünçü TBK m.379; saklama sözleşmesi TBK m.561) ile belli bir süreliğine bir başkasına vermiş olmaktadır. Bırakılmış eşya, sahibi tarafından kullanım ödünçü, saklama

sözleşmesi vb. hukuki işlemle belli bir süreliğine bir başkasına verilmiş olan eşyadır.

Sahibinin elinden isteği olmadan çıkan taşınırlarda ise durum daha farklıdır. Bir eşyayı beş yıl süre ile davasız ve aralıksız iyiniyetle ve malik sıfatıyla (malik olduğu inancıyla) zilyetliğinde bulunduran kişi, zamanaşımı yoluyla o eşyanın maliki olur.

Taşınmazlar TMK 704. maddede sayılmıştır. Bunlar; arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfada kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar, kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümlerdir. Taşınmaz üzerinde aynı haklar (mülkiyet ve sınırlı aynı haklar) kural olarak tapu siciline tescil ile kazanılır.

Aile Hukukunda: Abc

Aile hukukunda da iyiniyetin sonuçlarına rastlanmaktadır. Evlilik sorunlarındaki mutlak ve nispi butlan kararları örnek verilebilir.

Borçlar Hukukunda: Abc

Borçlar hukukunda iyiniyetin sonuçları açısından "alacağın devri (alacağın temliki)" örnek verilebilir. Alacağın devri, bir alacağın alacaklı tarafından yazılı şekilde bir başkasına devredilmesidir.

Hakkın Kaybedilmesi

Hakkın kaybedilmesi, bir hakkın sahibinden ayrılması durumudur. Hakkın kaybedilmesi, nisbi kaybı veya mutlak kaybı olarak iki şekilde gerçekleşebilir.

Hak sahibinin, hakkın hukuki işlem, hukuki fiil ya da hukuki olay sonucunda bir başka kişiye hakkı devretmesiyle *hakkın nisbi kaybı* gerçekleşir. *Hakkın mutlak kaybı*, hakkın, hukuki olay, hukuki fiil ya da hukuki işlem sonucunda tamamen ortadan kalkmasıyla gerçekleşir.

Hakkın Kullanılması

Hakkın Kullanılması ve Sınırları

Hakkın kullanılması, kişinin hukuksal yollarla elde ettiği hakları ve menfaatleri kullanmak üzere harekete geçmesidir. *Davranış kuralları*, hakkın kullanılmasının çerçevesini çizer, yani kapsam ve içeriğini düzenler.

Hak Kullanılmasında Dürüst Davranma (Dürüstlük Kuralları)

Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesindeki dürüstlük ilkesi hukuki ilişkilerin içeriğini düzenler. Madde, "Herkes haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır." şeklinde ifade edilmiştir.

Dürüstlük ilkesi, ister kanundan, ister sözleşmeden yahut sözleşme öncesi ilişkiden doğmuş olsun, ortaya çıkan hakların kullanılmasına, bir borç doğmuşsa da borcun ifasına ilişkin olacaktır.

Huk101U-HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Ünite 6: Hakkın Kazanılması, Kaybedilmesi, Kullanılması ve Korunması

Bir hakkın kullanılması, sözleşmeye dayalı olabilir. **Ahde vefa ilkesi** tarafların verdikleri söz ve taahhütlere bağlı kalmalarını esas kılar. Ancak bu durumun istisnaları vardır.

Dürüstlük kurallarına aykırılık teşkil eden *kanuna karşı hile*, bir emredici hukuk kuralının, hukuka aykırı bir fiil için öngördüğü yaptırımdan korunmak amacıyla, kanunda yer alan bir başka kuraldan yararlanarak yasaklanmış sonucu elde etmektir.

Hakkın Kötüye Kullanılması

Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "*Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.*" şeklindeki düzenleme, hakkın kötüye kullanılmasına işaret eder. Bir hak, sahibi tarafından iyi kullanıldığı takdirde hukuk düzenince korunmaya layıktır, aksi takdirde hukuk düzeninin korumasından yararlanamaz.

Hakkın kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için, bazı koşullar gerekir. Bu koşullar şunlardır:

1. Hukuk düzeni (kanun) tarafından tanınmış bir hakkın varlığı.
2. Bu hakkın (haklı bir menfaatin yokluğu, hakkın sosyal veya ekonomik amacından sapılması gibi) açıkça dürüstlük kuralına aykırı olarak kullanılması.
3. Hakkın dürüstlük kuralına aykırı kullanılmasından başkalarının zarar görmüş veya zarar görme tehlikesiyle karşılaşmış olmaları.

Hakkın Korunması

Hak sahibinin hakkını kullanabilmesini hukuk düzeni sağlar. Kişinin hakkını kanun korur.

Talep Hakkı ve Hakkın Devlet Elivle Korunması

Asıl hakka bağlı bir yetki olan *talep hakkı*, hukuki ilişkinin içeriğini oluşturan edimin yerine getirilmesini, yükümlü olan kişiden istemek yetkisidir.

Bir kişinin hakkının korunması ya da elde edilmesi, bir uyuşmazlığın halli veya önlenmesi yahut bir kişiye karşı hukuki bir etkinin sağlanması için mahkeme yoluyla Devletin harekete geçmesinin istenmesine *dava* denir.

Dava hakkı, talep hakkını Devletin tarafsız ve bağımsız yargı organları (mahkemeler) önünde ileri sürme ve onlar aracılığıyla yerine getirilmesini isteme yetkisini ifade eder.

Çekişmeli yargı (nizalı kaza), karşılıklı bir uyuşmazlığın söz konusu olduğu, davacı ve davalı arasında gelişen yargı türüdür (boşanma davası, tahliye davası, babalık davası, tazminat davası vb). *Çekişmesiz yargı (nizasız kaza)* ise karşılıklı bir uyuşmazlığın bulunmadığı dolayısıyla davalının yer almadığı, usulen görülen yargı türüdür (isim değiştirmek için açılan dava, yaş düzeltilmesi için açılan dava vb).

Dava çeşitleri, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu*'nda (HMK) 105 ila 113. maddeler arasında düzenlenmiştir.

Yeni HMK; Eda davaları, Tespit davaları ve İnşai davaların (yenilik doğuran davalar) yanı sıra Belirsiz alacak davası ve Topluluk davası şeklinde yeni dava çeşitlerini de öngörmektedir (S:141, Şekil 6.3).

Eda davası ile mahkemeden, davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya ya da yapmamaya mahkûm edilmesi talep edilmektedir.

Tespit davası ile mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi talep edilmektedir.

İnşai dava ile mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya var olan bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması talep edilir.

Davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını veya değerini, tam ve kesin olarak belirlenmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya imkânsız olduğu hallerde, alacaklı, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle *belirsiz alacak davası* açabilecektir.

Topluluk davasında, dernekler ve diğer tüzel kişiler üyelerinin veya temsil ettikleri kişilerin haklarını korumak için dava açabilirler.

Bir davada davalı davayı kabul ederse kural olarak dava sona erer. Dava görülürken *ikrarda* bulunan taraf, diğer tarafça ileri sürülen veya aleyhine hukuki sonuç doğuracak nitelikteki bir maddi olgunun doğruluğunu beyan etmektedir.

Savunma ile davalı, iddia edilen olgulara karşılık vermektedir. Savunma, kural olarak üç şekilde yapılır:

- İnkâr ederek savunma.
- İtiraz ederek savunma,
- Def'i ileri sürerek savunma (S:142, Şekil 6.4).

İnkâr, davalı tarafından, davacının dayandığı olguların, olayların mevcut olmadığının iddia edilmesidir.

İtirazda davalı, davacının ileri sürdüğü olgulara karşı başka olaylar, olgular belirterek, davacının iddia ettiği hakka sahip olmadığını iddia etmektedir.

Def'i, davalının, davacının ileri sürdüğü olay ve dava konusunu kabul etmekle birlikte, kendi edimini yerine getirmekten çekinmesini haklı gösterecek karşı sebepleri ileri sürmesidir.

Cebri icra ise borçlarını ödemeyen borçluların, devlet gücü ile borçlarını ödemeye zorlanmalarıdır.

Hakkın Bizzat Sahibi Elivle (Kisinin Kendisi Tarafından) Korunması

Kanun çok istisnai durumlarda, kişinin hakkını bizzat kendisinin korumasına izin vermektedir. Bu istisnai haller arasında:

- Haklı savunma (meşru savunma/meşru müdafaa),
- Zaruret (ıztırar) hali ve
- Kuvvet kullanma (ihkakı hak) sayılabilir.



Meşru müdafaa (haklı savunma), bir kişinin kendisine veya malına yönelik bir saldırı söz konusu olduğunda belirli şartlar altında kuvvet kullanarak bu saldırıyı uzaklaştırma hakkına sahip olmasıdır.

Zaruret (ıztırar) halinde, bir kişi kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar vermektedir.

İhkakı hak ise bir kişinin hakkını bizzat kuvvet kullanarak korumasıdır.

Hakkın Korunmasında İspat Yükü

İspat yükü ilkesine göre; kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, bir davanın taraflarından her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.

İspat yükünün kanun hükmü ile yer değiştirmesi: Bazı hallerde ispat yükü, bir kanun hükmü ile değiştirilmiş olabilir.

İspat yükünde; kanun tarafından mevcut ve belli olarak kabul edilen bir olaydan, bilinen bir olgudan, bilinmeyen bir olayın, bir olgunun varlığı hakkında sonuç çıkarılmasını ifade eden *karineler*de kullanılabilir.

Devlet memurları veya noterler, resmî makamlar tarafından tutulan sicillere (nüfus kütüğü, tapu sicili, evlenme sicili vb.) *resmî siciller* denir.

Noterler veya yetkili makamlar tarafından düzenlenen, mahkeme ilamları, vakıf senedi, miras sözleşmesi vb. yazılı belgelere *resmî senetler* denir.

Taraflardan birinin iddiasının gerçek olduğunun karşı tarafça kabul edilmesi demek olan *ikrar* halinde de diğer tarafın ispat yükümlülüğü ortadan kalkar.

Giriş

Kamu hukuku-özel hukuk ayrımı hukukun temel ayrımlarından biri olmasına rağmen artık eski önemini yitirmiş; yalnızca eğitim amacıyla kullanılmaktadır. Özel hukukun dalları arasında Medeni Hukuk, İş Hukuku, Ticaret Hukuku ve Devlet Özel Hukukunu ele almak mümkündür.

Medeni Hukuk

Medeni hukuk, gerçek ya da tüzel kişilerin toplumsal ilişkilerinde ön plana çıkan haklarını konu alır. İnsanın doğumla kazandığı haklar dışında sonradan elde ettiği haklar da medeni hukukta düzenlenir. Medeni Kanun'un başlangıç kısmını oluşturan ilk yedi maddesinde, temel ilkelere yer verilmiştir. Buna göre kanun, sözüyle ve özüyle değiştiği bütün konularda uygulanır. Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.

1926 tarihli eski Medeni Kanun, 22.11.2001'de yerini 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu'na bırakmıştır. Yasa toplam dört kitaptan oluşturulmuştur. Bunlar, kişiler hukuku, aile hukuku, eşya hukuku ve miras hukuku kitaplarıdır. Borçlar Hukuku ise Türk Borçlar Kanunu olarak düzenlenmiştir.

Kişiler hukuku: Medeni Kanun kişileri, gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Gerçek kişiler hukukunda, önce her insanın hak ehliyeti olduğu belirtilir. Fiil ehliyeti ise ayrıca irdelenir ve fiil ehliyetine sahip olan kimsenin kendi fiilleriyle hak edinebileceği ve borç altına girebileceğinden hareket edilir. Kişiler hukuku, kişiler arasındaki hısımlık ilişkilerini ele alır. Kişileri ilgilendiren bir diğer konu da ikametgâhtır; kişinin yerleşim yerini, nasıl değiştirilebileceğini, yasal olarak ne şekilde belirlendiğini ele alır. Kişiliğin korunması da kişiler hukukunun konusuna girer.

Tüzel kişilerin hak ve fiil ehliyetlerini de kişiler hukuku inceler. Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar. Demekler ve vakıflar olmak üzere iki temel tüzel kişi türü vardır.

Aile hukuku: Medeni Kanun'un ikinci kitabı olan Aile hukuku; evlenme ve nişanlanma, batıl olan evlilikler, boşanma, nafaka, mal rejimleri, hısımlık, soybağının kurulması, tanıma ve babalık kararı, evlat edinme, velayet, çocuğun malları, ev yönetimi, vesayet, kayımlık, bu kurumların oluşması, koşulları, sona ermesi ve sonuçları konularını düzenlemektedir. Vesayet organları, vesayet daireleri ile vasi ve kayımlardır.

Miras hukuku: Bu alan, kişinin ölümü sonrasında geride kalan malvarlığı üzerindeki hakları ele alır. Yasal mirasçılar, miras bırakanın birinci derece mirasçıları olan altsoyu, altsoyu bulunmayan mirasbırakanın mirasçıları, ana ve babasıdır. Mirasbırakandan önce ölmüş olan büyük ana ve büyük babaların yerlerini, her derecede halefiyet

yoluyla kendi altsoyları alır. Evlatlık ve altsoyunun, evlat edinene mirasçılığı da kan hısımlığı gibidir.

Miras hukuku, mirasçıların yasayla belirlenen paylarının dağıtımı ve vasiyet konusuyla da ilgilendir. Ölümüne bağlı tasarruflar, bu alanın önemli konularından bir diğeridir. Buna göre mirasbırakan malvarlığının tamamında veya bir kısmında, vasiyetname ya da miras sözleşmesiyle tasarrufta bulunabilir. Mirasın açılması, paylaşılması, istihkak davaları, mirasın reddi ve tasfiyesi, mirasçıların sorumluluğu, paylaşımın ne şekilde yapılacağı da miras hukukunda ele alınan konulardır.

Eşya hukuku: Medeni hukukun dördüncü bölümü olan eşya hukuku, taşınır ve taşınmaz malların üzerindeki hakları konu alır. Eşya hukukunun temel kavramı olan mülkiyet hakkı; bir kimseye, bir eşya üzerinde kullanma, yararlanma, tasarrufta bulunma yetkilerini tanıyan en geniş kapsamlı haktır. Mülkiyet, temelde ferdi mülkiyet ve birlikte mülkiyet olarak ikiye ayrılır. Birlikte mülkiyet ise paylı mülkiyet (müşterek mülkiyet) ve elbirliği mülkiyeti (iştiyak halinde mülkiyet) olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler, taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturur. Eşya hukuku ayrıca, kaynak ve yer altı suları üzerindeki mülkiyet ve irtifak hakkını da konu alır. Taşınır mülkiyetinin konusu ise nitelikleri itibarıyla taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerdir.

İrtifak hakkı, intifa hakkı, oturma hakkı, üst hakkı, kaynak hakkı gibi haklar, eşya hukukunun en temel bölümlerinden olan sınırlı ayni haklar kategorisinde yer alır. Taşınır rehni, taşınmaz rehni (ipotek, ipotekli borç senedi veya irat senedi), taşınmaz rehniyle güvence altına alınan ödünç senetleri, alacaklar ve diğer haklar üzerinde rehin, rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar, zilyetlik ve tapu sicili, eşya hukuku içinde incelenen diğer konulardır.

Borçlar Hukuku

Borçlar hukuku, kişiler arasındaki borç ilişkilerini düzenler. Borcun kaynağı; kanun, sözleşme ya da hukuka aykırı bir fiil olabilir. Borçlar hukuku bu borç kaynaklarını, yarattıkları sorumluluk türünü ve sonuçlarını düzenler. Borçlar Kanunu, iki temel bölümden oluşur; ilk bölüm genel hükümlerdir ve hemen her borç ilişkisine uygulanabilen hükümlerden oluşur. İkinci bölüm ise özel hükümler olarak adlandırılmıştır ve çeşitli sözleşme tiplerini ve onlara özgü hükümleri düzenlenmektedir. Borçlar Kanunu'nda yer verilen sözleşmeler dışında, atipik, karma nitelikli sözleşmeler de borçlar hukukunun düzenleme alanına girmektedir.

Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla, rızaların uyuşmasıyla kurulur. Borçlar Kanunu'nda düzenlenen genel işlem koşulları, bir sözleşmenin yapılması sırasında sözleşmeyi düzenleyen, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede

kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri olarak ifade edilebilir.

Temsil, haksız fiilin icra şekli ve sonuçları, sorumluluğun kaynağı olarak kusurlu eylemler ve istisnai nitelik taşıyan kusursuz sorumluluk halleri, sebepsiz zenginleşmeden doğan borç ilişkileri, borçların ifası, borç türleri, faiz, temerrüt borçlar hukukunda incelenen temel konulardır. Birden çok borçludan her birinin, alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olmayı kabul ettiğini bildirmesi ile oluşan müteselsil borçluluk; bağlanma ve cayma parası, ceza koşulu, alacak devri, borcun üstlenilmesi, borca katılma, borçlar hukukunun ayrıntılı olarak ele aldığı diğer yapılarıdır.

İş Hukuku

İş Hukuku, çalışma yaşamına ilişkin kuralları ele alır. İş hukuku; Bireysel İş hukuku, Toplu İş hukuku, Sosyal Güvenlik hukuku şeklinde alt dallara ayrılır.

Bireysel iş hukuku, 4857 sayılı İş Kanununu temel alan bir alandır. İş hukukunun en temel özelliği, bir özel hukuk sözleşmesi olan ve Borçlar Kanunu'nda düzenlenen hizmet sözleşmesiyle taraflardan birinin korunmasını amaçlamasıdır. Serbest koşullarda yapıldığında pazarlık şansı olmayan işçinin aleyhine hükümler içermesi muhtemel bir hizmet sözleşmesine müdahale ederek işçiyi korumaya çalışır. Sözleşmenin niteliği, ücret, yıllık izin, fazla çalışma, kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, hafta tatili ve sözleşmenin feshi, İş Kanunu tarafından ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. İş Kanunu, hizmet (iş) sözleşmesi ile çalışan her işçiyi kapsamına almaz, sadece İş Kanunu'nun kapsamına giren işçilerle ilgilenir. İş Kanunu'nun kapsamına girmeyen işçiler, Borçlar Kanunu hükümlerine tâbi olurlar.

İş sözleşmesi, işçi-işveren-alt işveren ilişkisi, iş güvencesi, sözleşmenin feshi, kıdem, ihbar ve iş güvencesi tazminatları, çıkarılan işçinin işe iade hakkı ve sonuçları, yeni iş arama izni, toplu işçi çıkarma, özürü ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu; iş hukukunun kapsamındaki konuların başlıcalarıdır. İş Kanunu'nun bir bölümü ise iş sağlığı ve güvenliğine ayrılmıştır.

Toplu iş hukuku; Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile düzenlenmektedir. Söz konusu yasa, işçilerin Anayasa'dan kaynaklanan örgütlenme hakkını güvence altına almaktadır. Bu sürecin arzu edilmeyen ancak Anayasal koruma altındaki sonucu grev ve lokavt da toplu iş hukukunun hayati konuları arasında yer alır. Sendikaların kuruluşu, işleyişi ve tasfiyesi, üyelerine sağladıkları haklar, sendikaların kendi iç işleyişindeki sendikal demokrasi, bu sendikaların imzaladıkları toplu iş sözleşmelerinin hukuki yapısı ve getirdiği haklar, toplu iş hukukunun ilgi alanına girer.

Sosyal güvenlik hukuku: Türkiye'nin en geniş kapsamlı hukuk dalıdır denebilir. Sosyal güvenlik sisteminin temel yasası, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık

Sigortası Kanunu'dur. Sosyal güvenlik hukukunda, işçi ve memurlar dışında bağımsız çalışanlar (esnaf, sanatkâr, şirket sahibi, vs.) da kapsama dâhildir. Sigortalı, kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödenmesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişidir. Sosyal güvenlik hukuku kapsamında incelenen önemli konular arasında; isteğe bağlı sigortalılık, borçlanmalar, kurumun sigortalılara yapmış olduğu yardımları, bu yardımların yapılmasına neden olanlara rücu hakkı, prim hesabı ve sorumluluğu, sosyal güvenliğin finansmanı, sosyal yardım ve sosyal hizmetler yer almaktadır.

Ticaret Hukuku

Ticaret hukuku bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlemleri, fiilleri konu alır ve ticari işletme, şirketler hukuku, deniz ticareti, kıymetli evrak, taşıma işleri ve sigorta olmak üzere altı bölümden oluşur.

Ticari işletme hukuku: Ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir. Ticaret hukuku; ticari iş, ticari işletme, tacir kavramları yanında, ticari örf âdet konularını ele alır. Ticaret Kanunu'nda yer alan hükümlerle, bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümler; ticari hükümlerdir. Tacir, bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişidir. Esnaf, ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedenî çalışmasına dayanan, geliri çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan, sanat veya ticaretle uğraşan kişidir. Ticaret sicili, ticaret unvanı ve işletme adı, haksız rekabet, ticari değerler, cari hesap sözleşmesi, acente, ticari mümessil, ticari vekil, ticari işletme hukukunun önemli kavramlarındandır.

Ticaret şirketleri hukuku: Şirket, iki veya daha fazla kişinin ortak bir ekonomik amaca erişmek için emek ve sermayelerini bir araya getirmelerini ifade eder. Ticaret Kanunu'nda, kolektif ile komandit şirket şahıs; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket ise sermaye şirketi olarak belirtilmiştir. Şirketler hukukunda her şirket, kuruluşlarından işleyişlerine, ortaklık yapılarından tasfiyelerine kadar çok ayrıntılı hükümlerle ayrı ayrı ele alınır. Anonim şirketler genellikle büyük sermaye oluşturma ya da büyük taahhütlerde bulunma amacıyla kurulur.

Kıymetli evrak hukuku: Kıymetli evrak, ticaret hayatının güven ve çabukluk gereksiniminden doğmuştur. Bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez. Kıymetli evrakın devir yöntemlerinin en bilineni olan ciro; senette var olan bir hakkın, devir veya rehin edilmesi gibi hukuki sonuçlar doğuran bir irade beyanıdır. Kıymetli evrak hukukunun konusunu oluşturan çeşitli senetler arasında nama yazılı senedi, hamiline yazılı senedi ve emre yazılı senedi saymak mümkündür. Kıymetli evrakın en yaygın modelini

oluşturan kambiyo senetleri ise çek, bono ve poliçe olmak üzere üç türdür.

Taşıma işleri hukuku: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'yla ilk kez düzenlenmiştir. Eşya taşıma, taşınma eşyası taşıma, değişik tür araçlarla taşıma ve yolcu taşıma ile taşıma işleri komisyoncusuna ilişkin hükümleri barındırır.

Deniz ticareti hukuku: Bu alanın temel unsurlarından birisi olan gemi, kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunsun bulunmasın, tahsis edildiği amaç, suda hareket etmesini gerektiren, yüzmeye özelliği bulunan ve pek küçük olmayan araçtır. Gemi, bağlama limanının tâbi olduğu sicil müdürlüğünce tescil olunur. Deniz ticaret hukukunda; gemi, kaptan, gemi alacakları, çatma, kurtarma, donatanın, gemi adamlarının kusurundan doğan sorumluluk, geminin kimliği, bayrağı, bağlama limanı gibi konular ele alınır. Deniz ticaret hukukunun bir diğer düzenleme alanı donatma iştirakidir. Gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanan gemi malikine donatan denir.

Sigorta hukuku: Bu alanda sigorta sözleşmesi ve çeşitli sigorta tipleri incelenir. Sigorta sözleşmesi sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatinin zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.

Devletler Özel Hukuku

Devletler özel hukuku, yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlemlerde uygulanacak hukuktur, farklı vatandaşlığa sahip kişiler arasındaki özel hukuk ilişkilerini konu alır. Devletler özel hukukunun konuları; Vatandaşlık Hukuku, Yabancılar Hukuku ve Kanunlar ihtilafı Hukuku şeklinde üç temel bölüme ayrılabilir. Devletler Özel hukukunun içeriğine, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı mahkeme ve hakem kararlarının tenfizi ve tanınması da dâhildir.

Vatandaşlık Kanunu, Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına dair işlemlerin yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirler. Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır. Bir yabancı, Türk vatandaşlığını kazanmak istiyorsa, kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Devletler özel hukuku kapsamında ayrıca vatandaşlıktan çıkma, çıkarılma ve vatandaşlığın kaybı, çok vatandaşlık konuları incelenir.

Yabancılar hukukuna ilişkin temel bir yasa yoktur, ancak Pasaport Kanunu, İskân Kanunu, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve bu kişilerin çalışma izinlerine ilişkin mevzuatta yabancıları ilgilendiren hükümlere yer verilmiştir. Kanunlar ihtilafı konusunda en sık sorun

yaşanan belli konulara ilişkin ihtilafları çözecek hükümler getirmiştir.

Giriş

Kamu hukuku, devlet teşkilatını, devletin başka bir devletle veya bireylerle ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarının bütünü olarak tanımlanmaktadır. Kamu hukuku birey-devlet ilişkileri bakımından kamu hukuku, devletin belli bir konuda iradesini ortaya koymasıyla ortaya çıkar. Kamu hukuku neden tek taraflı bir alandır. Bunun nedeni ise kamu hukukunda devlet işlerinde “kamu yararı”nın varolduğu varsayımdır.

Uluslararası Kamu Hukuku

Uluslararası kamu hukuku, devletlerin birbirleriyle ya da uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerini düzenleyen kuralları ele almaktadır. Doktrinin genel kabulüne göre uluslararası kamu hukukunun temel kaynakları şunlardır:

- Uluslararası antlaşmalar,
- Örf ve âdet hukukunun ilkeleri,
- Hukukun genel ilkeleri.

Uluslararası Antlaşmalar: Uluslararası hukuka tabi kişiler arasında uluslararası hukuki sonuçlar doğuracak olan irade uyuşmaları söz konusu edilmektedir.

Uluslararası bir antlaşmanın ortaya çıkabilmesi için iki unsur gerekmektedir. Bunlar;

- Söz konusu antlaşmanın, uluslararası hukukun kendilerine bu alanda yetki tanıdığı kişiler arasında yapılması,
- Uluslararası hukuk kişileri arasında bir irade uyuşmasının bulunmasıdır.

Uluslararası Örf ve Âdet Hukuku: Maddi koşul, devletlerin belli bir davranışta, sürekli olarak bulunmasını ve bu uygulamanın genel olması anlamına gelmektedir.

Psikolojik koşul, bu sürekli ve genel davranışın bir kural düşüncesine dayanılarak yapılmasıdır.

Hukukun Genel İlkeleri: Hukukun genel ilkeleri tüm devletlerin ulusal hukuklarının ortak temeli olarak kabul edilmektedirler.

Anayasa Hukuku

Anayasa hukuku, devletin yönetim biçimi, erklerini ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini belirleyen ve ülkedeki bireylerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen anayasal kuralları ele almaktadır. Türk anayasa hukukunun temel kaynağını 1982 Anayasası oluşturur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Temel Nitelikleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel nitelikleri Anayasa'da şöyle sayılmıştır:

- İnsan Haklarına Saygılı Devlet,
- Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet,
- Demokratik Devlet,
- Laik Devlet,
- Sosyal Devlet,

- Hukuk Devleti.

İnsan Haklarına Saygılı Devlet

Geçtiğimiz yüzyılda insan haklarına ilişkin olarak birçok bildirge yayınlanmış ve uluslararası sözleşme imzalanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1982 Anayasası'nın 2. maddesinde açıkça ifade edildiği üzere, bu uluslararası belgelerdeki içeriğe uygun olarak kamusal faaliyetlerini insan haklarına uygun şekilde yürütme yükümlülüğü altındadır.

Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet

Atatürk milliyetçiliği ırktan çok vatandaşlık ve aidiyet hissi odaklı bir kavramdır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti, hangi ırktan olursa olsun vatandaşlık bağı ile devlete bağlı olan ve kendisini Türk kabul eden herkesi Türk kabul etmekte ve ona tüm vatandaşlara tanınan hakları ayırmaksızın tanımaktadır.

Demokratik Devlet:

Demokrasi, bireylerin doğrudan yönetime katılmak ya da yöneticileri belirlemek suretiyle devlet yönetiminde etkili olabildikleri ve ifade özgürlüğü başta olmak üzere tüm temel haklarının güvencede olduğu yönetim biçimidir.

Laik Devlet

Hukuki anlamda laiklik hukuk kuralı koyma yetkisinin beşerî iradeye, yani insan iradesine bağlı olmasını, bu konuda herhangi bir tanrısal referansla hareket edilmemesini ifade etmektedir.

Sosyal Devlet

Acımasız ve sert liberalizmin ortaya çıkardığı sorunları gidermeye yönelik olarak ortaya konulan ve serbest piyasa ekonomisinin yanında devlete birtakım sosyal sorumluluklar da getiren bir devlet anlayışını ifade etmektedir.

Hukuk Devleti

Hukuk devleti kavramı, en dar anlamıyla, devlet organlarının da, tıpkı toplumdaki bireyler gibi hukuk kurallarıyla bağlı olmasını ifade eder.

Anayasa'ya Göre Devlet Organları

Türkiye Cumhuriyeti erkler ayrılığı ilkesine göre yönetilmektedir. Devletin üç temel erki bulunmaktadır:

- Yasama,
- Yürütme,
- Yargı.

Yasama

1982 Anayasası'na göre yasama yetkisi TBMM'ye aittir ve kural olarak bu yetki devredilemez. TBMM 550 milletvekilinden oluşmaktadır.

Yürütme

Sistemimizde yürütme organı Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu olmak üzere iki kanatlı şekilde yapılandırılmıştır.

Yargı

Anayasa'ya göre yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır (Anayasa madde 9). Hukuk devleti ilkesinin hayat bulabilmesi bakımından hâkimlerin ve mahkemelerin bağımsızlığı hayati öneme sahip bir husustur.

Genel Kamu Hukuku

Devletin tanımı, öğeleri, tarihsel gelişimi, devlet yapıları ve insan hakları bu alanın temel inceleme konularını oluşturmaktadır.

Genel kamu hukukunun ilk inceleme alanı olarak devlet, belirli bir toprak parçası (ülke) üzerinde egemenlik sahibi olan insan topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda üç temel unsuru bulunmaktadır:

- İnsan,
- Ülke,
- Egemenlik.

Temel insan hakları ise bu alanın bir başka inceleme alanıdır. Tarihsel gelişim süreci içinde *birinci, ikinci, üçüncü kuşak* olarak adlandırılmaktadırlar.

Birinci Kuşak Haklar: Klasik haklar olarak adlandırılan birinci kuşak haklar, bireylerin kullanırken devletin karışamayacağı bir alanı kapsamalarıdır. *Yaşam hakkı, kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve ifade özgürlüğü* birinci kuşak haklardandır.

İkinci Kuşak Haklar: Sosyal haklar olarak da adlandırılmaktadır. Bu haklardan başlıcaları; *çalışma hakkı, sendika kurma hakkı, grev ve toplu sözleşme hakkı, işyeri yönetimine katılma hakkı, dinlenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, parasız eğitim ve öğretim hakkı, kültürel yaşama katılabilme hakkı ve sağlık hakkı*.

Üçüncü Kuşak Haklar: Dayanışma hakları olarak adlandırılırlar. Bu haklar özellikle sömürgeci çıkın üçüncü dünya ülkelerinin baskısı sonucu tanınmaya başlamıştır. *Çevre hakkı, insanlığın ortak mal varlığına saygı hakkı, gelişme hakkı ve barış hakkı* üçüncü kuşak haklardan başlıcaları olarak sayılabilirler.

Ceza Hukuku

Suç, yaptırımını ve bunlara etki eden koşulları inceleme konusu yapan hukuk dalıdır. Ceza hukukunun temel kavramları suç ve cezalardır.

Ceza hukukunun temel kavramları suç ve cezai yaptırımdır. Bir hukuk normunun ceza hukuku anlamında bir suç düzenleyip düzenlemediği ancak normun yaptırım kısmına bakılarak tespit edilebilir. Bu bağlamda ceza normu, kural ve yaptırım olmak üzere iki temel kısımdan oluşur.

Bir suç karşılığında uygulanacak cezalar Türk Ceza Kanun'na göre ikiye ayrılmaktadır:

- **Adli Para Cezası:** Adli para cezası beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde

yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesidir.

- **Hapis Cezası:** Türk Ceza Kanunu'nda hapis cezaları, ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis cezaları olarak düzenlenmiştir.

İdare Hukuku

İdare hukuku, idarenin kuruluş ve işleyişini inceleyen hukuk dalıdır. İdare hukukunun temel konuları; idari yapı, kamu görevlileri, idari işlemler, kamu malları ve yönetimin denetimidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin idari yapılanması *genel idare örgütü* ve *yerinden yönetim* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Genel İdare Örgütü: Türkiye Cumhuriyeti'nin genel idare örgütü üç türdür.

- **Merkez idare örgütü:** Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, Bakanlıklar ve DPT, MGK, Sayıştay gibi yardımcı kuruluşlar yer alır.
- **Taşra örgütü:** Taşra örgütünün il idarelerinin başında vali, ilçe idaresinin başında ise kaymakam yer alır.
- **Yurtdışı örgütü:** Genel idarenin yurtdışı örgütünde büyükelçilikler yer almaktadır.

Yerinden Yönetim Örgütü: Tamamen yönetim amacıyla kurulmuş yerel kuruluşlar, hizmet amacına yönelik hizmetsel kuruluşlar ve mesleki kuruluşlar olmak üzere üç gruptur. Yerel kuruluşlar; il özel idareleri, belediyeler ve köy idarelerinden ibarettir.

İdare kamusal faaliyetlerini idari işlemler vasıtasıyla yürütür. İdari işlemler tek yanlı işlemlerdir. Kamu yararı için yapılır ve kanuna dayanırlar.

İdarenin kamu malları üzerinde koruma, kullanma, gelir ve ürünlerinden yararlanma, genel ve özel olarak başkalarını yararlandırma, kamu malı olmaktan çıkarma gibi yetkileri vardır.

Mali Hukuk

Devletin kamu hizmetlerini görürken ihtiyaç duyduğu parayı elde etmesi, kullanması, harcaması gibi konulara ilişkin kurallar toplamı mali hukuku oluşturmaktadır. Mali hukuk, devletin mali uğraşlarını, kamusal gelir elde etme ve harcaması işlerini inceleme konusu yapmaktadır. Kamu gelirleri, kamu giderleri ve bütçe mali hukukun temel çalışma alanlarıdır.

Vergi hukuku mali hukuk içerisindeki alt dallardandır. Vergi, kamu giderlerini karşılamak üzere devletin, tek taraflı olarak ve vergilendirme yetkisine dayanarak kişilerin gelir ve mallarından aldığı ekonomik değerleri ifade etmektedir.

Vergi hukukunun üç tane temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlar kısaca şöyle açıklanabilir:

- *Genellik:* Kural olarak herkesten vergi alınmasıdır.
- *Adalet:* Vergilendirmede adalet vergilendirmenin mali güce göre oranlanmasıdır.
- *Kanunilik:* Bu ilke verginin kanunla konulmasını, değiştirilmesini ve kaldırılmasını ifade etmektedir.

Mali hukuk kapsamında ele alınması gereken bir diğer alt alan da bütçedir. Bütçe, devletin ve diğer kamu kuruluşlarının yıllık gelir ve giderlerinin karşılıklı olarak gösterildiği ve gelir ve giderlerin toplanmasına, harcamaların yapılmasına gelecek bir yıl için izin ve yetki veren belgedir.

Yargılama Hukuku

Yargılama hukuku uyuşmazlıkların mahkemeler önünde nasıl çözümleneceğini düzenleyen kurallardan oluşmaktadır. Özel hukuk mahkemelerinde, uyuşmazlık çözümüne ilişkin kurallar medeni muhakeme hukukunu, cezai uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin kurallar ise ceza muhakemesi hukukunu oluşturmaktadır. İdari yargı organlarının yargılama yöntemleri ise idari yargılama hukukunun konusunu oluşturur.

Medeni Muhakeme Hukuku: Özel hukuk uyuşmazlıklarını çözümüne ilişkin kurallardan oluşması dolayısıyla medeni muhakeme hukukunun genellikle özel hukuk içinde incelendiği görülmektedir. Ancak yargılama devletin doğrudan müdahalesinin olduğu bir alandır.

İcra ve İflas Hukuku: İcra ve iflas hukuku, medeni muhakeme hukukunu tamamlayan bir hukuk dalıdır. Özel hukuk alanındaki hak sahiplerinin, haklarını devlet eliyle ve zorlamasıyla ne şekilde elde edebileceklerine ilişkin kurallar icra ve iflas hukukunun temel inceleme alanını oluşturur.

İdari Yargılama Hukuku: İdari yargı organlarının idarenin eylem ve işlemlerini denetlerken izleyecekleri yöntem ve usulleri düzenleyen kurallardan oluşan hukuk dalıdır.

Ceza Muhakemesi Hukuku: Bir suç işlendiği şüphesiyle ortaya çıkan cezai uyuşmazlığın ne şekilde çözüme kavuşturulacağına dair kurallardan oluşan hukuk dalıdır.